

karakter van het (deel)-onderzoek. In tegenstelling tot omvangrijk bronnenmateriaal over de brigade-Oss, is het materiaal betreffende de gemeentepolitie-Oss verre van compleet. Smeets schrijft bijvoorbeeld op pagina 108 dat de processen-verbaal die zijn opgemaakt door de gemeentepolitie-Oss, voor zover bekend, zo goed als alle verloren zijn gegaan. Daarnaast maakt *De affaire-Oss* deel uit van een onderzoek naar de geschiedenis van de Nederlandse politie in de twintigste eeuw, waarin de auteur zich speciaal verdiept in de geschiedenis van het centrale politiewezen. *De facto* betekent dit dat de aandacht van de auteur onwillekeurig meer uitgaat naar een rijkspolitiekorps dan de gemeentepolitie.

De auteur is er goed in geslaagd om zijn onderzoek de nodige diepgang te verschaffen, waardoor het boek zijn meerwaarde bewijst ten opzichte van eerdere journalistieke publicaties. Het boek is aan te raden voor eenieder die geïnteresseerd is in de geschiedenis van het opsporingsapparaat in Nederland, in het bijzonder voor degene die zich uit hoofde van zijn/haar functie mengt in de discussie over de inrichting van het Nederlandse politiestel.

Michael van der Zee

G. Aalders, *Eksters. De nazi-roof van 146 duizend kilo goud bij de Nederlandsche Bank* (Amsterdam: Boom, 2002, 190 blz., €19,50, ISBN 90 5352 768 0).

Dat niet alles goud is wat er blinkt vat de strekking van deze detailstudie door een medewerker van het Nederlands instituut voor oorlogsdocumentatie wellicht het kernachtigst samen. Centraal in deze uiterst gespecialiseerde historische monografie staat de roof door de Duitse bezetter van het goud uit de kluisen van de Nederlandsche Bank en in het bijzonder de moeizame naoorlogse pogingen om het gestolen goud weer terug te krijgen. Dit relaas is bepaald geen succesverhaal waar de Nederlandse diplomatie volgens de bevindingen van Aalders met trots op kan terugzien. Het verhaal is niet nieuw en reeds vele malen verteld en opzienbarende nieuwe feiten komen in dit boek niet boven tafel. Het bijzondere zit hem echter in de details die de auteur uit de Haagse archieven heeft opgediept.

In mei 1940 had de Nederlandsche Bank het meeste van het bij haar berustende goud reeds in veiligheid gebracht. Echter, bijna 146.000 kg goud, met in 1946 een waarde van ruim 430 miljoen gulden (of 4 miljard in guldens van 2000), verdween tijdens de bezetting naar Duitsland. Dit land gebruikte het goud voor de betaling van de invoer van essentiële goederen voor de oorlogvoering. Zwitserland ontving het leeuwendeel, maar ook bij andere neutralen zoals Zweden en Portugal kwam een gedeelte terecht. Van het gestolen Nederlandse goud kwam uiteindelijk 71.820 kg, dus minder dan de helft, terug bij de Nederlandsche Bank. Voor het zover was moest echter een lange weg worden gegaan en de historie daarvan beschrijft Aalders minutieus met oog voor ambtelijk en diplomatiek detail. Draaipunt bij dit alles is de zogeheten Tripartiete goud commissie. Deze was als uitvloeisel van de Duitse overgave door de drie westerse geallieerden in 1946 in het leven geroepen om de teruggave van het gestolen goud in goede banen te leiden. Hiervoor werd een goudpool gevormd waar al het in Duitsland aange troffen goud werd ingebracht voor uitkering aan de beroofde landen. Hierbij stonden twee problemen centraal. Het eerste was het algemene probleem om het geroofde goud waarmee nazi-Duitsland de neutrale landen had betaald, in deze goudpot te krijgen. Het tweede was het specifiek Nederlandse probleem dat de Tripartiete goud commissie, niet al het uit Nederland weggevoerde goud als monetair goud wenste te erkennen. Het eerste probleem ontstond door de onwil van de Amerikaanse buitenlandse politiek om diplomatieke druk uit te oefenen op de heerslanden en in het bijzonder op Zwitserland. Resultaat was dat dit land er met een koopje vanaf kwam. Zwitserland gaf er in ieder geval blijk van in staat te zijn op sublieme wijze zijn financiële belangen veilig te stellen ten nadele van de voorheen bezette landen. De Verenigde

Staten gedoogden dit ten volle op grond van geopolitieke overwegingen. Het tweede probleem was alleen een Nederlands probleem. Dit hing samen met een verordening uit mei en oktober 1940 die alle burgers verplichtte hun goud te verkopen aan de Nederlandsche Bank. De juridische interpretatie van de Tripartiete goud commissie, beschouwde de aldus verworven 35.476 kg goud, overeenkomend met ruim 70 miljoen gulden van 1940 (in 2000 ongeveer een miljard gulden), niet als monetair goud. Hierdoor viel het buiten de formele taakopdracht van de Tripartiete goud commissie, die deze goudclaim van Nederland dan ook niet wilde erkennen.

Een groot deel van de Nederlandse inspanningen was gericht op het ontcrachten van deze afwijzing door de Tripartiete goud commissie. Dit lukte niet. Aalders laat zien dat de mogelijkheden hiervoor ruimschoots aanwezig waren. Ambtelijk Den Haag is echter naar zijn oordeel onvoldoende scherp geweest deze kansen te benutten om de Tripartiete goud commissie tot andere gedachten te brengen. Het is interessant het overtuigend gedocumenteerde betoog van Aalders te volgen en met hem tot de slotsom te komen dat niet alleen geopolitieke factoren de afwijzing van een belangrijk deel van de goudclaim verklaren, maar dat ook het ministerie van financiën ernstig tekort is geschoten. Een rol voor de Nederlandsche Bank, om wier goud het uiteindelijk ging, is bij dit alles helemaal niet weggelegd geweest. Per saldo werd minder dan de helft van het weggevoerde Nederlandse goud gerestitueerd en kreeg pas in 1998 de definitieve afwikkeling zijn beslag.

Zoals gezegd is het verhaal van Aalders reeds vele malen verteld. Dit geschiedde bijvoorbeeld door Joh. de Vries in zijn deel V van de: *Geschiedenis van de Nederlandsche Bank, Trips tijdvak 1931-1948* (Amsterdam, 1994); door M. M. G. Fase in zijn deel VI: *Tussen behoud en vernieuwing. Geschiedenis van de Nederlandsche Bank 1948-1973* (Den Haag, 2000); in de rapportage van de zogeheten Commissie Van Kemenade uit 2000. Aalders boek is vooral gedetailleerder dan deze auteurs en om die reden biedt het een verdere verdieping van de historische gebeurtenissen rond het gestolen goud. Verder brengt Aalders' betoog scherp naar voren dat in het internationale politieke spel van destijds Nederland niet meetelde, al dachten sommigen in Den Haag daar anders over. Ook in dat opzicht is er geen groot verschil tussen toen en nu. Opmerkelijk aan dit boek is het overwegend beschrijvend karakter zonder een noemenswaardige poging tot analyse. Het is jammer dat de goudkwestie niet in de naoorlogse context van schaarste aan goud en deviezen is geplaatst. Het ontbrekende goud zou zeer welkom zijn geweest voor de wederopbouw van Nederland. Deze kwam pas goed op gang toen de strijd tegen de deviezenschaarste in 1948 doeltreffend kon worden bestreden met de komst van de Marshallhulp. De betekenis van het Nederlandse onvermogen de aanspraken op het geroofde goud ten volle gehonoreerd te krijgen wordt in dat licht een ernstige zaak en heeft de economische ontwikkeling in de eerste naoorlogse jaren een niet onbelangrijke schade toegebracht. Op dit punt blijft Aalders te veel steken in zijn ongetwijfeld interessante archiefvondsten. Naast beschrijving verwacht men analyse en die ontbreekt. Dat is jammer. Mogelijk is dit een gevolg van de omstandigheid dat dit boek — afgaande op de niet onbelangrijke kleine slordigheden in de tekst — kennelijk in grote haast is geschreven. Hoe dit ook zij, deze monografie biedt liefhebbers van details over de goudroof veel feitelijke gegevens. Liefhebbers van historische analyse komen in dit boek minder aan hun trekken.

M. M. G. Fase

H. Kroon, *Pubers voor God. Het leven op een kleinseminarie in de jaren vijftig*, met een nabespreking door W. Frijhoff (Nijmegen: Valkhof pers, 2001, 238 blz., €16,-, ISBN 90 5625 124 4).

Uitgeverij Valkhof pers brengt al sinds enkele jaren egodocumentaire titels op de markt, meest